

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Bernadetty Olender- Jermacz pt. *Społeczno-
edukacyjne funkcje studenckich kół naukowych (w świetle opinii studentów i opiekunów).
Studium eksploracyjne, przygotowanej pod naukowym kierunkiem promotora prof. dr
hab. Andrzeja Olubińskiego oraz promotora pomocniczego dra. Marcina Warmińskiego***

Recenzja przygotowana na podstawie uchwały Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika
Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28.06.2023 r.

1. Wprowadzenie

Tytuł rozprawy zapowiada projekt badawczy osadzony w przestrzeni relacji teoria-praktyka pedagogiczna realizowana w ramach kształcenia uniwersyteckiego.

Przypomnieć należy, że w 2088 roku będziemy obchodzić milenium europejskiego uniwersytetu. Jak pamiętamy pierwsza tego typu instytucja powstała w Bolonii. Jak zauważa Łukasz Sułkowski z Uniwersytetu Jagiellońskiego „trwanie przez 1000 lat i ogromne rozpowszechnienie tego typu organizacji na całym świecie to wyjątkowy fenomen kulturowy, niepowtarzalny w innych tego typu organizacjach. [Sułkowski 2016, s.9] Uniwersytety należą więc do najbardziej długowiecznych organizacji, co ma istotne znaczenie dla oceny dokonanych przeobrażeń.

Kategoria „Uniwersytet” pochodzi od łacińskiego słowa *universitatis* oznaczającego: wszystko, całość, wszechświat, ale także grupę osób, stowarzyszenie. Fundamentami konstytuującymi uniwersytet, szczególnie podkreślane w typie humboltowskim, który stał się wzorem rozwoju uniwersytetu było pięć zasad:

Jedność wiedzy i nauki

Jedność badań i kształcenia

Jedność profesorów i studentów

Wolność i autonomia akademicka

Jedność ducha narodowego. [Sułkowski 2026, s.14]

Naturalnie, uniwersytet formacji humboltowskiej był typem idealnym, pozwalającym na odnalezienie źródeł wartości i norm instytucji edukacyjnej i badawczej opartej na koncepcji kulturowej i etosowej. Pod wpływem głębokiej zmiany kulturowej i społecznej oraz ekonomicznej dokonała się znacząca przemiana uniwersytetów, a w zasadzie erozja

klasycznego modelu uniwersytetu w odniesieniu do każdej z wyróżnianej powyżej zasady. Dostrzegamy zmianę misji i wizji uczelni, która została podporządkowana dostosowaniu do rynku pracy. W tradycyjnym uniwersytecie stawiano na dobro wspólne, naukę, autonomię pracowników, a zatem i instytucji, natomiast we współczesnym uniwersytecie stawiamy - na przedsiębiorczość.

Doświadczamy, (o ile jesteśmy związani zawodowo z uniwersytetem) czy tylko gdy śledzimy, obserwujemy postępujące procesy zmiany, że etos akademickiej nauki coraz mocniej przekształca się w naukę korporacyjną. Tak więc, obok misji badań naukowych, poszukiwania prawdy, służby w nauce i kształceniu – cech dostojęstwa uniwersytetu, o czym tak pięknie mówił prof. Kazimierz Twardowski (Szkoła Lwowsko-Warszawska) pojawiła się „trzecia misja” uniwersytetu w postaci kontaktów z otoczeniem społecznym, społeczno-gospodarczym oraz edukacji obywatelskiej. Wobec tej sytuacji szczególne znaczenie przypisuje się działaniu młodzieży akademickiej zorganizowanej w różnych organizacjach młodzieżowych, w tym aktywności w kołach naukowych. Potwierdzenie tego faktu aktualnie odnajduję w publikacjach zamieszczonych w jednym z ostatnich numerów popularnego „Forum Akademickiego” (nr 7-8/2023). Agnieszka Nymś-Górna z Wydziału Socjologii UAM w Poznaniu w artykule „Studenckie koła naukowe” pisze m.in., że „Zaangażowanie studentów w proces nauczania-uczenia się (w ujęciu zarówno edukacji formalnej, jak i pozaformalnej) koreluje ze zwiększonym ich zainteresowaniem działalnością studencką, w tym w kołach naukowych. (...)Uczestnictwo w kołach naukowych daje możliwość nawiązywania kontaktów z innymi studentami o podobnych zainteresowaniach, a także z ekspertami w danej dziedzinie. Zaangażowanie w aktywności koła naukowego umożliwia budowanie wartościowych relacji, które mogą okazać się przydatne w przyszłej karierze naukowej lub zawodowej”.

Z kolei Anna Olejniczak z Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego, podkreśla, że koła naukowe są kuźnią przyszłych liderów. W swoim tekście omawia funkcjonowanie kół naukowych, realizowane przez nie projekty, które sprzyjają kształtowaniu umiejętności przyczyniających się do przygotowania studentów na przyszłych liderów.(FA 7-8/2023)

Obie Autorki są zgodne co do tego, że istnieje wiele kół naukowych na różnych uczelniach, które odnoszą sukcesy i przyczyniają się do wszechstronnego rozwoju studentów. Dlatego warto zachęcać do aktywnego w nich uczestnictwa, bo te oferują nie tylko wiedzę teoretyczną, ale również praktyczne doświadczenia i umiejętności. Fakt ten od wielu już lat dostrzega Instytut Nauk Pedagogicznych UWM w Olsztynie, który jest pomysłodawcą i organizatorem wielu znakomitych konferencji naukowych adresowanych do studenckich kół naukowych tworząc swoistą płaszczyznę nie tylko dla podzielenia się swoimi osiągnięciami i

doświadczeniem pracy, lecz także dla nawiązywania współpracy i budowania koleżeńskich więzi. Gratuluję zatem Autorce tego opracowania oraz Jej promotorom: prof. dr hab. Andrzejowi Olubińskiemu oraz dr Marcinowi Warmińskiemu podjęcia niezwykle ważnego i aktualnego przedmiotu badania.

2. Ocena przedłożonej rozprawy

A. Struktura pracy

Przedłożona do recenzji praca ma strukturę klasyczną dla prac z nauk społecznych z wyodrębnionym wstępem, trzema rozdziałami teoretycznymi, (ss.12-67) rozdziałem metodologicznym (ss.68-82), dwoma rozdziałami empirycznymi (ss.83-142) zakończeniem w którym zawarto uogólnione wnioski z badań, streszczeniem w j. angielskim, wykazem bibliograficznym, spisem tabel i wykresów oraz aneksem, w którym zamieszczono kwestionariusze ankiet. Autorka zachowała właściwe proporcje między częścią teoretycznego opracowania, a empiryczną (rozdział metodologiczny i empiryczny).

Praca liczy 194 stron jednak zasadnicza część tekstu obejmuje 146 stron. Praca zatem nie należy do obszernych opracowań co, moim zdaniem, jest jej ważną zaletą. Autorka skupia się na istotnych kategoriach pojęciowych odpowiadających przedmiotowi badania.

Wykaz bibliograficzny (nie zawiera podziału na prace zwarte i artykuły w czasopismach naukowych) liczy 193 pozycje w tym: 128 opracowań prac zwartych, 56 artykułów z czasopism naukowych, 1 akt prawny, 8 pozycji anglojęzycznych, (co wypełnia jeden z warunków doboru publikacji). Podkreślić należy, że dysertacja doktorska przygotowana jest z dużą dbałością stylistyczną i językową, napisana jest dobrą polszczyzną, co już nie jest taką zwykłą oczywistością w przypadku prac przygotowanych przez młode pokolenie badaczy.

B. Teoretyczne podstawy badań i ich aplikacja na grunt autorskiego projektu

W ogólnej ocenie część teoretyczną pracy oceniam bardzo pozytywnie, widoczny jest erudycyjny charakter pisarstwa naukowego, znajomość przedmiotu prowadzonych analiz, sprawna syntetyzacja pozyskanej wiedzy i badań. Autorka pomieściła treści aż w trzech rozdziałach. W rozdziale pierwszym pt. *Uniwersytet i jego funkcje* (ss.12-29) Autorka omawia tradycyjną misję i współczesne cele uniwersytetu szerszą uwagę skupiając na społeczno-educacyjnych funkcjach i zadaniach. Słusznie podkreśla znaczenie zachodzących dynamiczne zmiany w tradycyjnym funkcjonowaniu i postrzeganiu uniwersytetu jako instytucji

edukacyjnej, który ulega procesom zmiany społecznej. Akcentuje oczekiwania społeczne wysuwane wobec uniwersytetu.

W rozdziale drugim opracowania pt. *Aktywność młodzieży akademickiej* (ss.30-47) przedstawia zagadnienie dotyczące uwarunkowań aktywizowania się młodzieży akademickiej rozwijanej w kontekście podejścia do aktywności ludzkiej, jako właściwości pełni człowieczeństwa rozumianej za E. Frommem jako moralny dylemat „Mieć czy być? Przekonuje, że studiowanie jako działalność edukacyjna ma sprzyjać wykorzystaniu możliwości do kształtowania siebie ale także, jako świadomego i twórczego członka wspólnoty społecznej. Autorka omawia różne wymiary aktywności młodzieży studiującej korzystając z wielu znanych, co istotne, aktualnych opracowań naukowych. W rozdziale tym zabrakło mi jedynie przywołania kategorii pasji, która definiowana jest jako uwaga, ciekawość, motywacja, skupienie, ukierunkowanie na cel i świadomość, dążenie. Pasja ma ogromne znaczenie w naszym życiu. Jest tym, co jest w nas, w środku, płynie od wewnątrz będąc ważnym motorem dla naszego działania. Dzięki przejawianej pasji często podejmujemy aktywności bez względu na niewygodę z wysiłkiem, nadzieją i poczuciem spełnienia. Z mojej obserwacji i doświadczeniu pracy ze studentami na kierunkach pedagogicznych (przez 25 lat prowadziłam Koło Naukowe Wolontariatu Studenckiego) wynika, że teraz jest coraz trudniej pozyskiwać studentów do działania, a szczególnie prospołecznego, że coraz trudniej odnajdować w nich pasję życiową.

Kluczowemu zagadnieniu dla całości opracowania czyli kołom naukowym poświęcony jest odrębny rozdział, trzeci zatytułowany *”Koła naukowe jako forma społeczno-edukacyjnej aktywności studentów*. Przypomina rozwój studenckiego ruchu naukowego od średniowiecza do współczesności i w ślad za tym aktualny stan prawnych podstaw oraz badań na temat aktywności młodzieży akademickiej w kołach naukowych. Autorka dowodzi, że studenckie koła naukowe posiadają swoją specyfikę działania i istotne funkcje oraz ważne znaczenie w procesie edukacji akademickiej.

Teoretyczne opracowanie w pracy doktorskiej dowodzi, że problematyka aktywności młodzieży akademickiej w kołach naukowych wciąż stanowi interesujący obszar badawczy, a zatem w pełni uzasadnia podjęcie takich badań przez Autorkę opracowania.

C. Przejrzystość warsztatu metodologicznego

Autorka w rozdziale metodologicznym wskazuje na przyjętą strategię badań ilościowych wspartych w wybranych aspektach badaniami jakościowymi. Odpowiednio do przyjętej

strategii wykorzystwała metodę sondażu diagnostycznego, technikę ankiety. Autorka przygotowała dwa narzędzia badawcze - kwestionariusze ankiety własnego autorstwa złożonego z pytań zamkniętych oraz pytań otwartych, których analiza prowadzona jest w analizie jakościowej.

Do badanych studentów został skierowany kwestionariusz ankiety, który zawierał aż 61 pytań, głównie pytania typu rozstrzygnięcia rozpoczynających się od partykuły „czy”, w tym 19 pytań otwartych, dopełniających pytanie rozstrzygnięcia. Do opiekunów kół naukowych w kwestionariuszu ankiety znalazło się 38 pytań, w tym 12 pytań otwartych. Ankieta przygotowana w podobnej konstrukcji jak dla studentów.

Przedmiotem badania było, jak pisze, niestety jedynie lakonicznie, „funkcjonowanie kół naukowych w uczelni” (s.69), nie dowiadujemy się więc, jak Autorka operacjonalizuje kategorie „funkcjonowanie”, co otwierałoby drogę do sprecyzowania celów poznawczych badania. W opisie celów odrywamy, że chodzi jednak nie tyle o samo „funkcjonowanie” lecz o poznanie „społeczno-edukacyjnych funkcji studenckich kół naukowych”(s.70), co odpowiada tytułowi pracy doktorskiej i jest rzeczywistym przedmiotem badania. Autorka zakłada przedstawienie opisu kół naukowych w kontekście: ich funkcjonowania w uniwersytecie; poznania problemów związanych z działalnością kół naukowych, przedstawienia charakterystyki opiekunów kół naukowych i młodzieży akademickiej zaangażowanych w ich działalność. Dodatkowym celem- praktycznym badań jest opracowanie propozycji zmian w funkcjonowaniu studenckich kół naukowych.

Główny problem badawczy brzmi: *Czy i ewentualnie jakie społeczno-edukacyjne funkcje pełnią studencie kół naukowe ?*

Problemy szczegółowe to:

Jaką rolę pełni aktywność w kole naukowym?

Jakie są motywy podejmowania aktywności w ramach kół naukowych?

Jakie są pozytywne i negatywne aspekty przynależności do koła?

Jaką rolę w kole naukowym pełni opiekun?

Jakie relacje zachodzą między uczestnikami kół naukowych?

Jakie cechy osobowe, wartości oraz zachowania kształtuje przynależność do koła?

Wysunięte problemy szczegółowe dają jasny pogląd na kierunek poszukiwań badawczych, a jednocześnie utwierdzają w przekonaniu, że zarówno tytuł dysertacji, przyjęty problem główny badań jak i problemy szczegółowe, wskazują jednoznacznie na badania diagnostyczne, (co

zapisano w tytule pracy) a nie na badania zależnościowe ukierunkowane na poszukiwanie związków między badanymi zmiennymi zależnymi i niezależnymi. Autorka nie stawia ani jednego pytania o jakieś przewidywane zależności. W badaniach zależnościowych, w oparciu o: stan aktualnej wiedzy dotyczącej badanego problemu z literatury przedmiotu, (ten z reguły jest opisany w części teoretycznej); obserwację własną oraz tzw. intuicję badawczą, opracowujemy hipotezy robocze wskazujące na przewidywany kierunek owych zależności. Autorka ma tego świadomość, więc jednak nie przekonuje mnie wyjaśnienie, że „*Nie chcąc się ograniczać tylko do pomysłów, które potrafią przewidzieć -poznania, opisu i wyjaśnienia społeczno-edukacyjnych funkcji kół naukowych, jeszcze przed ich badaniem za zasadny uznano fakt rezygnacji z hipotez badawczych, co potwierdza eksploracyjny charakter badania*” (s.72) Rozwiązana w tej sytuacji są dwa: albo zrobić wysiłek w kierunku przygotowania hipotez roboczych, albo zrezygnować z badań zależnościowych na rzecz wyłącznie badań eksploracyjnych. Nadmienić trzeba, że prowadzenie badań metodą sondażu diagnostycznego przy wykorzystaniu narzędzia- kwestionariusza ankiety nie wyklucza możliwości prowadzenia pogłębionych analiz w opracowaniu statystycznym, przy wykorzystaniu programu STATISTICA (jak w tych badaniach) czy popularnego SPSS PC. W przyjętej koncepcji badań Autorka za zmienne niezależne przyjęła cechy społeczno-demograficzne członków kół naukowych tj. płeć, etap studiów profil studiów, miejsce pochodzenia, sytuacja materialna, wykształcenie rodziców. Zaś w przypadku opiekunów kół płeć, tytuł/stopień naukowy, wydział, staż pracy. Zwykle dane z charakterystyki badanych respondentów zalicza się do zmiennych pośredniczących.

W rozdziale metodologicznym zabrakło, przejrzystej operacjonalizacji badanych zmiennych szczegółowych ich kategorii oraz odpowiednio określonych wskaźników badawczych, co uzasadniałoby konstrukcję kwestionariuszy ankiet i lepsze zrozumienie przyjętych wskaźników badawczych. Autorka jedynie króciutko przedstawia uszczegółowienie badanych zmiennych zależnych, rozumiem, że to opis badanych kategorii zmiennych, a jakie były wskaźniki? (s.71)

Zestawie danych socjodemograficznych badanych respondentów bardzo przejrzyste, poprawnie przygotowane. Szkoda, że podobnego rozwiązania nie przyjęła Autorka, by opisać badane zmienne zależnościowe, w których są kafeterie proponowanych odpowiedzi. W przypadku przygotowania do druku tej pracy doktorskiej, do czego już teraz zachęcam Autorkę opracowania, warto dokonać tabelarycznej charakterystyki badanych zmiennych w układzie: zmienna szczegółowa, kategorie, wskaźniki.

Badania właściwe, poprzedzone badaniem pilotażowym (w styczniu i lutym 2023), przeprowadzono przy pomocy formularzy elektronicznych MS Forms w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie w marcu 2023 roku. W badaniu wzięło udział 203 członków/ studentów kół naukowych oraz 79 opiekunów kół. Do analizy statystycznej zakwalifikowano 186 ankiet skierowanych do studentów i 73 ankiety opiekunów kół.

Podsumowując ten fragment opracowania - rozdziału metodologicznego stwierdzam, że pomimo zgłoszonych uwag, Autorka potwierdza dobrą znajomość literatury metodologicznej, umiejętność koncepcyjnego przygotowania badań oraz opracowania narzędzi badawczych.

D. Wartość uzyskanych wyników i ich przydatność dla rozwoju teorii oraz praktyki pedagogicznej

Rozdział piąty pracy doktorskiej pt. *Spoleczno-edukacyjne funkcje studenckich kół naukowych – wyniki badań własnych* jest bardzo interesujący wnoszący wiele znaczących danych i wiedzy dotyczących specyfiki działania kół naukowych. To zasadnicza część pracy, w której Autorka realizuje swój projekt badawczy. Jak pisze w krótkim wprowadzeniu „Opinie członków kół były kluczowe dla tej pracy i stanowią większość zaprezentowanego materiału badawczego. Z kolei opinie opiekunów kół traktowano jako uzupełnienie, jako inne, cenne spojrzenie na te same kwestie” (s.83)

W rozdziale tym Autorka prowadzi wiele szczegółowych analiz odnoszących się do poznania roli aktywności w kole naukowym; motywów podejmowania aktywności w opinii studentów i opiekunów koła; pozytywnych i negatywnych aspektów przynależności do koła naukowego; roli opiekuna w kole; relacji zachodzących między uczestnikami kół naukowych, wreszcie cech osobowych, wartości i zachowań kształtowanych dzięki przynależności do koła naukowego.

Wyniki pozyskanych danych przedstawia w dobrze konstruowanych tabelach, schematach i wykresach. Związki pomiędzy badanymi zmiennymi wykazuje w wartościach statystycznych, najczęściej liczbowych i procentowych. Wybrane pytania z kwestionariusza ankiety poddaje dodatkowej analizie statystycznej (test chi-kwadrat) poszukując istotności zależnościowej. Prowadzoną analizę wspiera danymi jakościowymi z wypowiedzi badanych. W większości wykresy i tabele są czytelne. Pewną trudność sprawia odczytanie ujawnionych zależności. Autorka pisze, (s.93), że *umieszczenie zmiennych zależnych było zadaniem trudnym do zrealizowania dlatego zdecydowano się na dodatkowe wyjaśnienia numeru pytania, które poddano analizie zależnościowej.* (nr 12) To jest poprawne podejście ale niezrozumiałe jest dlaczego Autorka zrezygnowała z uszczegółowienia przyjętych zmiennych niezależnych.

Dowiadujemy się na przykład, że jest istotna zależność pomiędzy tym, że uczestnictwo w kole naukowym motywuje badanych do zdobywania dodatkowej wiedzy, a rokiem studiów. Tylko, że nie wiemy jakim rokiem studiów? Podobnie widzimy, że jest istotna zależność statystyczna pomiędzy tym, że koło pomaga rozwijać zainteresowania badanych, a wykształceniem matki, ale nie wiemy jaka to jest zależność, czyli jaki poziom wykształcenia matki ma istotne znaczenie? Dowiadujemy się także, że miejsce pochodzenia badanych (jakie?) różnicuje istotnie statystycznie (jakieś) relacje między członkami koła, a sytuacja materialna badanych ma istotny statystycznie wpływ na najbliższe kręgi towarzyskie (tab. nr 16: „*Wartości statystyk testu chi-kwadrat w ocenie istotności wpływu zmiennych niezależnych na odpowiedzi dotyczących pytań o relacje zachodzące między uczestnikami studenckiego ruchu naukowego*” s.129) Z przeprowadzonej analizy dowiadujemy się, że „osoby, które określiły swój status materialny jako b. dobry wysoce istotnie częściej niż oczekiwano ograniczali się do kręgu osób jedynie z koła naukowego. Z kolei studenci o dobrej sytuacji materialnej istotnie częściej niż oczekiwano wybierali osoby spoza koła, gdyż z członkami koła nie utrzymywali kontaktów towarzyskich” (s.130), podobnie w tabeli nr 17 s. 132. wykazano istotne zależności ale nie wiadomo jakie? A jak Autorka opracowania zinterpretowała ten wynik?

Interesujące jest badanie dotyczące *pozytywnych i negatywnych aspektów przynależności do koła naukowego*, m.in. Autorka stawia pytania rozstrzygnięcia, (pt. nr 24, 38, 53) w których odpowiedź brzmi *Tak/Nie*. Pytanie takie ma naturalnie wartość badawczą ale nie dostarcza zbyt wiele informacji badaczowi dla wyprowadzenia interpretacji. Przewidując taką sytuację Badacz zwykle stawia pytanie dodatkowe otwarte; „*Jeśli tak to....?*” Moje doświadczenie z prowadzonych badań wskazuje, że respondenci niechętnie odnoszą się do pytania dodatkowego i wtedy pozostajemy jedynie z wynikiem ile osób było na TAK, ile na NIE, co z kolei niesie niebezpieczeństwo braku podstaw do szerszej interpretacji. Sądzę, że tak jest w przypadku tych badań. Na pytanie nr 38 : *czy zdobywasz inne umiejętności podczas realizacji zadań w kole naukowym?* Aż 167 respondentów (90%) odpowiedziało, że NIE, tylko 10% - 19 badanych - TAK. Po mimo takiego wyniku Autorka poszukuje zależności statystycznych, co więcej w analizie przytacza szereg jakościowych wypowiedzi, jak rozumiem od 19 respondentów, potwierdzających zdobycie wielu innych umiejętności. A zatem, pomimo tego, że 90%, nie dostrzega innych umiejętności podczas realizacji zadań w kole naukowym, Autorka poszukuje jednak uzasadnienia dla potwierdzenia dodatkowych walorów zaangażowania w koło naukowe. Oczywiście rozumiem takie pozytywne podejście Autorki ale jednak dane zamieszczone w tabeli nr 13 i 14 wymagają innej analizy i interpretacji.

Podkreślić należy, że ogólnie rzecz ujmując Autorka bardzo skrupulatnie prezentuje dane pozyskane z badań. Analiza w większości jest poprawna jedynie niedosyt budzi brak szerszej interpretacji uzyskanych wyników, szczególnie tych z analiz zależnościowych. Autorka nie sięga do wiedzy z rozdziałów teoretycznych pracy, które wzbogaciłyby interpretację. To częste zaniechanie badaczy, którzy nie wiążą ze sobą tego, o czym piszą w rozdziałach teoretycznych z uzyskanymi wynikami z badań własnych, co z kolei sprawia wrażenie odrębnych części w jednej dysertacji doktorskiej. Zachęcam do tego, by Autorka przygotowując pracę do druku poszerzyła interpretację swoich wyników w odniesieniu do istniejącej już wiedzy na temat funkcjonowania kół naukowych, a tym samym wykazała swoje indywidualne odkrycia w tym zakresie, a zatem swój wkład w rozwój nauki i naszej dyscypliny - pedagogiki. Mam także nadzieję, że powie o tym podczas obrony tej dysertacji doktorskiej odpowiadając jednocześnie na główny problem badawczy czyli wykazując społeczne i edukacyjne funkcje kół naukowych.

Za interesujące uważam opracowanie rozdziału VI pt. *Społeczno-edukacyjne funkcje studenckich kół naukowych -propozycje zmiany*, choć z uwagi na rozmiar tego rozdziału zaledwie 3 strony sugerowałabym włącznie tych treści jako punkt do rozdział V. Podstawą analiz były odpowiedzi badanych na pytanie otwarte. Autorka nie pisze o tym jaka liczba badanych wypowiedziała się na ten temat. Uzyskane wyniki z wypowiedzi kategoryzuje w odniesieniu do: planowania i organizacji; motywacji i zaangażowania; komunikacji i dostępu do informacji; rozwoju i projektów. Jak słusznie podkreśla sugestie badanych powinny być kierunkowskazem w pracy i rozwoju kół naukowych w celu poprawy ich efektywności i wzrostu zaangażowania w działalność koła. (s.140)

Całość opracowania zamyka zakończenie, w którym Autorka odpowiada na postawione problemy szczegółowe, które jednocześnie można potraktować jako postulaty pedagogiczne ukierunkowane na udoskonalenie pola praktyki dotyczącego działania kół naukowych w uczelniach wyższych.

Konkluzja końcowa

Wszystkie wskazane w recenzji uwagi mają na celu jedynie zwrócenia uwagi na zagadnienia wymagające dodatkowego przemyślenia i w żadnej mierze nie obniżają znaczenia dokonanych odkryć w toku opisanego postępowania badawczego. Autorka wykazała się dobrą znajomością przedmiotu badania, wiedzą metodologiczną z zakresu nauk społecznych,

potwierdziła posiadane kompetencje badacza. Przeprowadzone badania w ich naukowym opracowaniu poszerzają wiedzę w zakresie badanego obszaru w naukach społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzam, że dysertacja doktorska Pani mgr Bernadetty Olender-Jermaczr spełnia wymagania zawarte w Ustawie z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65 poz. 595 z późn. zm.). Wnoszę zatem o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.